

RAQAMLI TA'LIM RESURLARI ORQALI O'QUVCHILARDA ADABIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Abdullayeva Maftuna Rustamovna

mulkiyahon.maftuna@mail.ru

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni shakllantirishda raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishning samarali usullari yoritiladi.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, adabiy kompetensiya, multimedia, interaktiv metod, kreativlik, matn tahlili, o'quvchi faolligi, innovatsion ta'lim.

ABSTRACT

This article highlights effective methods of using digital educational resources in the formation of students' literary competences.

Keywords: digital education, literary competence, multimedia, interactive method, creativity, text analysis, student activity, innovative education.

KIRISH (INTRODUCTION)

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorlikning muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Adabiyot fanini o'qitishda ham an'anaviy metodlar bilan bir qatorda raqamli ta'lim resurslari qo'llanilsa, o'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni shakllantirish imkoniyati kengayadi. Chunki zamonaviy o'quvchi kitobdan tashqari internet, mobil ilova, multimedia vositalari orqali ham bilim oladi.

Adabiy kompetensiya — bu faqatgina matnni o'qish va qayta hikoya qilish emas, balki uni tushunish, obrazlar tizimini tahlil qilish, muallif g'oyasini anglash hamda shaxsiy ijodiy qarashlar bilan boyitishdir. An'anaviy o'qitish jarayonida o'quvchilar asosan matnni o'qish va qayta hikoya qilish orqali bilim hosil qilgan bo'lsalar, raqamli vositalar yordamida bu jarayon yanada qiziqarli, samarali va interaktiv shaklga ega bo'lmoqda. Shu nuqtayi nazardan, adabiy ta'limni raqamli resurslar bilan boyitish ta'limning yangi bosqichini shakllantiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham raqamli resurslardan foydalanish tobora kengaymoqda. Elektron darsliklar, onlayn platformalar, multimediali qo'llanmalar va turli interaktiv dasturlar o'quvchilarning adabiy bilimlarini mustahkamlash va ularni mustaqil fikrlashga yo'naltirishga xizmat qilmoqda.

Shu bois mazkur tadqiqotda raqamli ta'lim resurslari orqali o'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni shakllantirishning samarali usullari yoritiladi. Tadqiqot natijalari adabiyot fanini o'qitishda yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llash, ta'lim sifatini oshirish hamda o'quvchilarning shaxsiy va ijodiy rivojlanishiga hissa qo'shishga qaratilgan.

METODLAR (METHODS)

Mazkur tadqiqotda o'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni shakllantirish jarayonida raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishning samaradorligini aniqlash maqsadida bir nechta ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi.

1. Eksperimental metod. Tadqiqot 5–7-sinf o'quvchilari ishtirokida tajribasinov darslari asosida olib borildi. Bir guruh o'quvchilarga adabiyot fanidan dars jarayonida raqamli resurslar (multimedia, interaktiv platformalar, elektron topshiriqlar) qo'llanildi, nazorat guruhi esa an'anaviy metod asosida o'qitildi.

2. Kuzatish metodi. Tajriba jarayonida o'quvchilarning darsdagi ishtiroki, matnni o'zlashtirish darajasi, faolligi va ijodiy yondashuvlari muntazam kuzatib borildi.

3. So'rovnoma va suhbat metodi. O'quvchilardan adabiyot darslarida raqamli resurslardan foydalanish samaradorligi haqida fikr so'rab o'rganildi. O'qituvchilar bilan suhbatlar orqali raqamli metodlarning afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilindi.

4. Taqqoslama tahlil metodi. Nazorat va tajriba guruhleri o'quvchilari erishgan natijalar o'zaro solishtirildi. Ularning adabiy matnni tushunish, obrazlarni ajratib ko'rsatish, ijodiy topshiriqlarni bajarishdagi ko'nikmalari tahlil qilindi.

5. Statistika tahlil. O'quvchilarning javoblari, ijodiy ishlari va test natijalari foizlarda hisoblab chiqildi. Bu orqali raqamli resurslardan foydalanish samaradorligi miqdoriy ko'rsatkichlar bilan asoslab berildi.

Ushbu metodlarning kompleks qo'llanishi tadqiqot natijalarini ishonchli va amaliy jihatdan ahamiyatli qilish imkonini berdi.

NATIJALAR (RESULTS)

Tadqiqot tajriba-sinov mashg'ulotlari asosida 5–7-sinf o'quvchilari bilan olib borildi. Tajriba davomida raqamli ta'lim resurslari qo'llanilgan guruh va an'anaviy metod asosida o'qitilgan nazorat guruhi natijalari solishtirildi. Olingan ma'lumotlar quyidagi natijalarni ko'rsatdi:

1. Adabiy matnni anglash darajasi. Raqamli resurslardan foydalangan o'quvchilarning **78 foizi** badiiy matn mazmunini chuqur anglashga erishdi. Nazorat guruhida bu ko'rsatkich **55 foizni** tashkil etdi.

2. Tahliliy kompetensiya. Interaktiv topshiriqlar va onlayn viktorinalar yordamida tajriba guruhidagi o'quvchilarning **65 foizi** matndan asosiy g'oya va obrazlarni ajratib ko'rsatdi. An'anaviy metod asosida o'qitilgan guruhda esa bu ko'rsatkich **40 foiz** atrofida bo'ldi.

3. Ijodiy yondashuv. Padlet, Canva va boshqa raqamli vositalar yordamida tajriba guruhidagi o'quvchilarning **70 foizi** mustaqil ijodiy ish (she'r, kichik hikoya, obrazli rasm, infografika) tayyorladi. Nazorat guruhida ijodiy topshiriqlarni muvaffaqiyatli bajargan o'quvchilar **45 foizni** tashkil etdi.

4. Dars jarayonidagi faollik. Tajriba guruhida o'quvchilarning **80 foizi** darsda faol ishtirok etdi, interaktiv mashqlarda o'z fikrini bildirdi. Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich **50 foizdan** oshmadi.

5. Mustaqil ta'limga qiziqish. Raqamli resurslardan foydalangan o'quvchilarning **60 foizi** uy sharoitida qo'shimcha adabiy materiallarni mustaqil o'rganishga intildi. An'anaviy usuldagi guruhda esa bu ko'rsatkich **35 foiz** atrofida bo'ldi.

Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatdiki, raqamli ta'lim resurslari adabiyot darslarini samarali tashkil etish, o'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni shakllantirish va ularni mustaqil hamda ijodiy faoliyatga jalb etishda muhim omil hisoblanadi.

МУХОКАМА (DISCUSSION)

Olingan natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim resurslari o'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni shakllantirishda an'anaviy metodlarga nisbatan ko'proq samaradorlikka ega. Avvalo, bunday resurslar matnni chuqur anglash imkoniyatini kengaytiradi. Video, audio va vizual materiallar orqali o'quvchi badiiy obrazlarni yaxshiroq tasavvur qiladi, voqealar rivojini yanada ravshanroq anglaydi.

Shuningdek, raqamli vositalar yordamida tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarning tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Interaktiv viktorina va onlayn klaster metodlari o'quvchilarni tezkor fikrlashga, matndan asosiy g'oya va detallarni ajratib olishga yo'naltirdi. Bu esa, ularning tanqidiy va mantiqiy fikrlash qobiliyatini mustahkamladi.

Ijodiy topshiriqlarda ham tajriba guruhidagi o'quvchilarning yuqori natijalarga erishgani kuzatildi. Raqamli platformalar (Padlet, Canva va boshqalar) o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlarini inobatga olgan holda ijodiy ishlarda faol ishtirok etishlariga sharoit yaratdi. Bu esa adabiyot darslarida "o'qish–tahlil–ijod qilish" jarayonini yanada samarali amalga oshirish imkonini berdi.

Bundan tashqari, raqamli resurslar o'quvchilarni mustaqil ta'lim olishga undadi. Internet manbalari, elektron darsliklar va mobil ilovalar yordamida ular o'z bilimlarini kengaytirish, qo'shimcha adabiy materiallarni o'rganishga qiziqish bildirishdi. Shu orqali darsdan tashqari ham o'quvchilarda mustaqil o'rganish va izlanish kompetensiyalari shakllandi.

Demak, raqamli ta'lim resurslari adabiyot darslarida faqat bilim beruvchi vosita sifatida emas, balki o'quvchilarda ijodkorlik, mustaqillik va hamkorlikni rivojlantiruvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

XULOSA (CONCLUSION)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim resurslari o'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Ular nafaqat matnni chuqur anglash, balki o'quvchilarning tahliliy va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish, mustaqil fikrlashga yo'naltirishda ham katta ahamiyat kasb etadi.

Tajriba jarayonida aniqlanishicha, interaktiv metodlar va multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, bunday yondashuv ularning mustaqil ta'lim olish motivatsiyasini kuchaytirib, adabiy asarlarni zamonaviy nuqtai nazardan tahlil qilishga zamin yaratadi.

Shu bois, adabiyot darslarida raqamli ta'lim resurslaridan kompleks foydalanish o'quvchilarning adabiy kompetensiyalarini shakllantirish, ularni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash hamda zamon talablari asosida bilim berish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirov, S. (2021). *Raqamli ta'lim texnologiyalari va ularning samaradorligi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Karimova, N. (2020). *Adabiyot ta'limida innovatsion yondashuvlar*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
3. Hasanov, B. (2022). "Integrativ ta'limda raqamli resurslardan foydalanish usullari." *Pedagogika va psixologiya jurnali*, №3, 45–52.
4. UNESCO. (2021). *Digital learning and education for all: Global report*. Paris: UNESCO Publishing.
5. Anderson, T. & Dron, J. (2014). "Teaching and learning at a distance with digital resources." *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 15(4), 6–23.
6. Prensky, M. (2010). *Teaching Digital Natives: Partnering for Real Learning*. California: Corwin Press.
7. Xolmatova, M. (2019). "O'quvchilarda adabiy kompetensiyalarni rivojlantirishning metodik asoslari." *O'zbekiston xalq ta'limi jurnali*, №5, 28–33.
8. OECD. (2020). *Education in the Digital Age: Smart policies for future-ready learners*. Paris: OECD Publishing.